

दोषैरितिसार्धं श्लोकैकं वाक्यं मूलात् मूलं अज्ञानं तदारभ्य अवच्छिन्नैर्लूनैः मूलच्छेदेन वेदोषां श्लिष्टात्ततश्च ते पश्चाच्छिन्नमूलतरुविलसितवत्कंचित्कालमनुवर्तमाना अप्यफला एवेत्यर्थः मूलच्छेदे उपायं
सदृष्टांतमाह विनाशयतीति संभूतमुत्पन्नमयम्यं लोहनिगडं अयः वास्यधारामयं एवंकतात्मा ध्यायनसंस्कृता बुद्धिः तामसैः विपर्यासहृषैरविद्यादिदोषैः सह जैरनादिभिः सह नश्यति तान्नाशयित्वा स्वयमपि क
तकरजो वत्शाम्यति अत्र वास्यधारानिगडं छित्वा स्वयमपि नश्यतीति विवक्षया दृष्टांतदाष्टांतिकयोः साम्यं ॥ २७ ॥ चतुर्थप्रश्नोत्तरमुक्त्वा तृतीयप्रश्नोत्तरं पादत्रयेणाह राजसमिति शुद्धालकंसत्वं तच्चाक
लम्बं काममोहरादित्यात् गुणत्रयं देहिनां दहप्रामौ बीजं आत्मवतो जितचित्तस्य तु सत्वं संब्रह्मतत्त्वापकं निर्दोषं हि स मंत्रलोहितसमशब्दस्य ब्रह्मणि प्रयोगात् ॥ २८ ॥ प्रथमप्रश्नोत्तरमाह तस्मादिति स
त्वं बुद्धिः ॥ २९ ॥ अथ वेति आत्मादाने बुद्धिवशीकाराय विहितं मंत्रवत् मंत्रयुक्तं यज्ञादिकं कर्म केचिदुष्कृतमिति ब्रूयुः सांख्याः पशुबीजादि हिंसा मिश्रत्वात् तस्माज्जापादिरेव हिंसाहीनो धोः शुद्ध्युपायः श्रेयानि
ति भावः अत्रायं सांख्यवद्वानामभिप्रायः न हि स्यात्सर्वभूतानीति निषेधः पुरुषार्थो न तु कत्वर्थः येनास्यामिषोमीयं पशुमालभेत्यनेन समानविषयत्वं स्यात्तथा आह वनो ये जुहोतीति होमार्थस्याहवनीयस्य पदे
जुहोतीति होमार्थेनैव पदेनापवादस्तद्वत् न च पुरुषार्थस्य सतः कत्वर्थत्वमपि निषेधस्य वक्तुं युक्तं कत्रधिकरणविरोधात् तत्र हि पुरुषार्थेनावृत्तं वेदिति निषेधस्य अपि दर्शपूर्णमासप्रकरणे पुनः कत्वर्थतयानावृत्तं वेद
दित्यनृतवदनां निषिध्यते कतुमध्ये कारणविशेषात् पुरुषार्थनिषेधो ह्यनेन कतुवैकल्यं माभूदिति तस्माद्भिन्नविषयत्वाद्धिंसा विधितन्निषेधशास्त्रयोः परिहृत्यापवादमत्सर्गाः प्रवर्तत इत्यस्य न्यायस्याप्रवृत्तिः अ

भीष्म उवाच दोषैर्मूलादवच्छिन्नैर्विशुद्धात्मा विमुच्यते ॥ विनाशयतिसंभूतमस्मयमयो यथा ॥ तथा कृतात्मा सहजैर्दोषैर्नश्यति तामसैः ॥ २७ ॥ राजसं
तामसंचैव शुद्धात्मकमकल्मषं ॥ तत्सर्वदेहिनां बीजं सत्त्वमात्मवतः समं ॥ २८ ॥ तस्मादात्मवता वर्ज्यं रजश्च तम एव च ॥ रजस्तमोभ्यां निर्मुक्तं सत्त्वं निर्मलता

मियात् ॥ २९ ॥ अथ वामं च वद्वद्वयुरात्मादानाय दुष्कृतं ॥ सर्वहेतुरनादाने शुद्धधर्मानुपालने ॥ ३० ॥ धिकारिभेदादपि तत्र तदप्रवृत्तिः गृह्यसक्तो हि हिंसाशास्त्रेऽधिक्रियते

ननु विरक्तः तस्य यदहरेव विरजेत्तदहरेव प्रव्रजेदिति प्रव्रज्या विधानात् न च यद्वाश्रमोपिनित्यः तस्य रागतः प्राप्तत्वात् ब्रह्मचर्यदेव प्रव्रजेदिति विधि विरोधाच्च तस्माद्यथाश्रमेनाभिचरन्यजेतेति शास्त्राच्छत्रुमा
रगकामस्य श्रेयोविधीयमानो हिंसात्मकफलद्वारान हिंस्यादिति शास्त्रनिर्णये तद्वत्स्वर्गपश्चादिकामस्य गृहमेधेनो ज्योतिष्टोमेन स्वर्गकामो यजेत विप्रयायजेत पशुकाम इत्यादिविधिः पशुबीजादि हिंसात्मकसा
धनद्वारान हिंस्यादिति शास्त्रनिर्णयद्विततश्च पुरुषः प्रत्येवैति यथोक्तं दृष्टवदानुश्रविकः सस्मविशुद्धिक्षयातिशययुक्त इति यथा दृष्टः सुखोपायो दोषादियुक्तः एवं वैदिकोपीति सांख्यकारिकार्थः स्वमतमाह
सर्वैदिति पाठेऽपि सैष दाशरथीति वत्सं धिः सः मंत्रवानयज्ञादिधर्मः अनादाने वैराग्ये हेतुर्निमित्तं भवति चित्तशुद्धिद्वारानित्या नित्यवस्तुविवेकादिप्रनाद्या भवति तथा शुद्धधर्मः शमादिस्तस्यापिरक्षणे स एव यज्ञादिध
र्मो भवति अयमर्थः विविदिषंति यज्ञेनेत्यादि श्रुतेरश्वेन जिगमिषतीत्यदौ गतावश्वस्येव विद्यायां यज्ञादीनां हिंसायुक्तधर्माणां साधनत्वंगम्यते तथा शांतोदानं इत्यादिना निवृत्तिरूपस्यापि अहिंसादेर्धर्मस्य वि
द्यासाधनत्वंगम्यते यथा द्वावश्वोरथे नियुक्ता वा वरुद्धद्विक्रियौ संतावेष्टदेशं रथिनं नयतो न तुतयोरन्यतरस्येष्टदपि विरुद्धद्विक्रियत्वे एवं यज्ञईषदप्यहिंसाशास्त्रविरोधी चेत्तेन स हैका र्थ्यं न भजेदिति यज्ञादिव्य
तिरिक्त हिंसाया एवा हिंसाशास्त्रेणानर्थहेतुता बोध्यत इति तथा च सूत्रं सर्वापेक्षा च यज्ञादि श्रुतेरश्ववदिति यस्तु काम्यो यज्ञस्तस्यास्त्वं शतो दोषहेतुत्वं नः किंचिच्छिन्नं स्वल्पः संकरः सपरिहारः स प्रत्यवमर्श इति सां
ख्याचार्यवचनमपि तद्विषयमेव पुण्ये कर्मणि स्वल्पो हिंसाजन्योऽधर्मसंकरः स्वल्पेनापि प्रायश्चित्तेन परिहर्तुं शक्योऽपरिहारे वा फलकाले सोढुं शक्यः सुखसमुद्रमग्नो हि दुःखकणिकां सोढुमर्हतीति सर्वमनवबधं ॥ ३० ॥